

journalismin muodon, tai että hän ainakin joskus harjoittaa tutkivaa journalismia. Mutta entä jos opiskelijamme saakin työpaikan "hömpäsivuilla" tai paikallisradion "ohjelmamattoa" tuottavana toimittajana? Niin sanottu "kriittisyys" on paitsi epärealistinen, pettymyksiä tuottava työorientaatio, myös työn luonteeseen huonosti sopiva viitekehys.

TARMO MALMBERG

Nykyisyys menneisyyden peilissä

■ Veikko Pietilän kirjoitus on alkujaan suomalaisen tiedotusopin historiaa käsittelevässä seminaarissa pidetty esitelmä. Tällaisenaan sitä on luovallista tarkastella puheenvuorona siitä, miten suomalaisen tiedotusopin historiaa tulisi periaatteessakin lähestyä. Kysymys on ajankohtainen sikäläkin kuin seminaarissa esiin nostettu ajatus "*Suomalaisen tiedotusopin juurista*" toteutuu.

Historiantutkimuksella on vähintäänkin kaksi tehtävää tai suuntaa: tulkita menneisyyttä nykyisyydestä käsin ja arvioida nykyisyyttä menneisyyden mittapuulla. Edelliseen mahdollisuuteen Pietilä suhtautuu kriittisesti, koska se tavanomaisesti johtaa voittajien ja kulloinkin hallinneiden suuntausten historian kirjoitukseen. Vaihtoehdoksi Pietilä tarjoaa hävinneiden langanpäitten etsimisstrategiaa, jossa aikanaan vähemmälle huomiolle jääneet, mutta vastaisen kehityksen valossa merkittävän ennakkointiarvon saaneet työt nostetaan keskiöön. Lopputulos etsinnästä on kuitenkin sama kuin, mitä Pietilä sanoo yrittävänsä välttää: hän kertoo voittajien historiaa, johon hän sitä paitsi itsekin kuuluu. Mistä tämä ironinen käänne?

Menneisyyttä voidaan käyttää yksinkertaistetusti nykyisyyden joko legitimointiin tai kritiikkiin. Edellisessä tapauksessa menneisyydestä nostetaan esiin niitä piirteitä, jotka osoittavat, kuinka nyt elettyvä nykyisyys on hyvää ja itsessään riittävää. Historiankirjoituksen tietoisena tai tiedottomana ideologisena tehtävänä on näin oikeuttaa nykymaailma ja *status quo*. Vaikka Pietilä haluaa väistää voittajien ja kulloinkin vallitsevien suuntausten näkökulmasta kirjoitetun suomalaisen tiedotusopin historian, hän päätyy siihen toista kautta — kirjoittamalla 1990-luvun taitteen voittajien ja vallitsevien suuntausten, 'kovan kaman', historiaa. Näin suomalaisen tiedotusopin hyvän nykyisyyden pioneereiksi nousevat Suova, K. ja V. Pietilä, Pekka Peltola, eivät enää "vanhemman" historiankirjoituksen mukaiset Ahmavaara, Nordenstreng, Wio. En näekään, että Pietilän menettelytapa poikkeaisi olennaisesti historiantutkimusstrategiasta, jossa menneisyydestä etsitään nykyisyyden ituja ja jossa nykyisyys nähdään menneisyyden lunastuksena.

Lähemmän kriittisen tarkastelun kannalta Pietilän historiankirjoituksen metodologisenä ongelmana on menneisyyden ja nykyisyyden välinen jännitteettömyys: langan-

päät eivät ole kadonneet, vaan nykyisyys (so. Veikko Pietilä) punoo ne yhteen, esittää niiden salaisuuden ratkaisun. En väitä, että Pietilän dilemma, menneisyyden projisointi nykyisyyteen, on helppo ratkaista toisin. Nykyisyyden ja menneisyyden suhde voidaan silti yrittää asettaa toisella tapaa, katkonaisemmin ja kriittisemmin. Mark Poster on Michel Foucault'n *Seksuaalisuuden historian* kommentteissaan kuvannut Foucault'n genealogisen menetelmän tavoitteeksi juuri nykyisyyden kyseenalaistamisen menneisyyden erilaisuuden avulla. Näin mahdollistuva "[m]enneisyyden ja nykyisyyden välinen katkos synnyttää kritiikin tilan" (Poster 1989, 92). Kuvatuunlainen välimatka Pietilältä puuttuu, mikä on minusta hänen esityksensä keskeinen ongelma — niin paljon kuin muuten sympatiseeraankin hänen tiedonarkeologista työtään (esimerkiksi Pekka Peltolan palauttaminen mieleen on enemmän kuin paikallaan).

Voidaan tietysti sanoa, että Pietilän kirjoitus on vain muisteluseminaarin puheenvuoro, "hajanaisia esimerkkejä" ilman tapaillemani metodologista ja historianfilosofista järjestelmällisyyttä. Tämä ei minusta kuitenkaan päde. Pietilä myöntää itsekin, että hänen valitsemansa langanpäät "kertovat esittäjästään" ja että "joku muu saattaisi hyvinkin päätyä eri esimerkkeihin". Joku toinen olisi siten voinut valita langanpäitä, jotka olivat valtavirran näkökulmasta marginaalisia 1960- ja 1970-luvulla ja ovat sitä edelleen. Tämä ei väittämäni mukaan olisi kuitenkaan pelkästään ulkoista, vaan se mahdollistaisi juuri sellaisen nykyisyyden kriittisen läpivalaisun, jota Pietilältä jään kaipaamaan.

Miksi suomalaisen tiedotusopin nykyiseen valtamenuon tulisi suhtautua varauksellisesti? Pietilän analyysi herättää ainakin kaksi perustetta; molemmissa on kyse historian ja nykyisyyden suhteesta.

Ensinnäkin tiedotusopin nykyisyyden liittyminen historiaansa on vähemmän lineaarista ja enemmän syklistä, samalla kertaa sekä eteen- että taaksepäin kulkevaa, kuin nykyään on monessa yhteydessä tullut tavaksi ajatella. Tuntuu, että 1960-luvun "positivismista", 1970-luvun "marxismista" ja 1980-luvun "kulturalismista" on jäänyt oppimatta yksi tärkeä asia — nykyisyyden itsetietoisuuden välttämätön rajoittuneisuus. Kun menneisyyttä tarkastellaan nykyisen valtavirran näkökulmasta, valopilkkuja löytyy vähän ja vain rajatulta alueelta. Tällainen historiankäsitys tuntuu hallitsevan paljossa varsinkin nykytelevisiotutkimusta.

Toiseksi tiedotusopin historian ilmeneminen nykyisyytenä ei ole pelkästään teleologista esimuotojen kehkeytymistä ja historian punaisen langan kerimistä. Historia ennakoii nykyisyyttä, mutta se voi myöskin kulkea omia, kenenkään seuraamattomia teitään. Olen viittannut edellä ennakointihistorioinnin keskeiseen filosofiseen ongelmaan: se vähentää nykyisyyden kritiikin alaa supistamalla huomioon otettavan historian siksi, jolla on geneettis-systemaattinen suhde vallitsevaan nykyisyyteen. Tämä on olennainen syy, miksi panisin suomalaisen tiedotusopin historioidinnissa yhtä paljon, ellen enemmänkin, painoa poliittisen taloustieteen kritiikille ja muulle makroyhteiskunta-teorialle kuin narratologialle ja muulle formalistisväritteiselle tekstitutkimukselle. Edellinen osoittaa jälkimmäistä paremmin nykytutkimuksen puutteellisuuden ja radikaalisti toisenlaisten avauksen tarpeellisuuden.

Kirjallisuus

POSTER, Mark. *Critical Theory and Poststructuralism: In Search of a Context*. Cornell University Press, Ithaca and London 1989.

TAPIO VARIS

Muutama historiakommentti

■ Veikko Pietilän esitys on mielenkiintoinen avaus siihen, minkälaiset ajatussuunnat ja tutkimushankkeet olisivat voineet tai yhä voisivat kehittyä hallitseviksi suomalaisessa tiedotustutkimuksessa. Käytännössä kirjoituksessa puhutaan paljolti Tampereen yliopistossa tapahtuneesta tutkimustoiminnasta, joka onkin määrällisesti ollut hallitsevaa.

Lisäksi tapahtuneet ratkaisut liittyvät keskeisesti professorien ja apulaisprofessorien valintoihin, jotka ovat käytännössä vaikuttaneet tutkimussuuntausten kehittymiseen.

Vaikka itse olen paljolti tamperelaisen koulukunnan kasvatti, suhtaudun varsin kriittisesti sen perusfilosofiaan kuten olen toisaalla kirjoittanut (Varis 1991, ss. 24-29).

Yleisesti ottaen Tampereen tiedotusoppi tuli *joukkotiedotustutkijoiden ja yleisradiofilosofien*, erityisesti *yleisötutkijoiden* hallitsemaksi oppilaaksi. Tämän Pietilä, Malmberg ja Nordenstreng itsekin toteavat (1990).

Tiedotusopin laitoksen henkisessä ilmapiirissä 1970-luvulla ei ollut sijaa juuri muunlaiselle lähestymistavalle. Haluttiin kehittää "*tiedotusoppitiedettä*", keskeinen selittäjä asialle kuin asialle oli *ideologia*.

Tässä ilmapiirissä ei journalistiselle lähestymistavalle syntynyt tilaa, koska luonteensa vuoksi journalismissa on muunkinlaisia aineksia kuin tieteenomaisia. Siksi on helppo ymmärtää, että Pietilän ensimmäiseksi mainitsemaa avasta *journalismin tutkimuksesta* ei seurannut noina aikoina riittävää jatkoa. Suomesta jäi puuttumaan esim. Columbia Journalism Review -tapainen korkeakoulutasoinen mediakritiikki. Journalismiin ulkopuolelta tulevien historioitsijoiden, sosiologien tai valtio-oppineiden diletantti kritiikki ei sitä ole voinut korvata.

Tämä Pietilän havainto onkin mielestäni kirjoituksen kiinnostavin. Jos Suomessa olisi tiedotusopin sijasta yliopistollinen journalismikoulu, asia olisi kenties toisin. Vertauksena voidaan tarkastella taidekorkeakouluja. Lähtökohtana on esittävän taiteen tekeminen ja sen jatkuva itsetutkiskelu, joka suoritetaan, professionaaliseen osaamiseen tähtäävässä koulussa on erilaista kuin esim. yliopistollisissa taideaineissa.

Yliopiston johonkin tiedekuntaan perustettu tiedotusoppi ei seuraa elävän journalismin tarpeita, vaan tiedekunnan yleisiä ja tutkijakoulutuksen tavoitteita. Teoriassa niistäkin lähtökohdista pitäisi voida harjoittaa ammatillista kritiikkiä, mutta miksi sitten tarvitaan juuri viestinnän alalla niin paljon ammattikorkeakouluja? Vai johtuuko "tarve"